

РОЛЬ РЕГІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ДОБРОБУТУ НАСЕЛЕННЯ

ТАМАРА БОРИСЕНКО,

здобувач Запорізького інституту економіки та інформаційних технологій

У статті конкретизовано поняття регіону та його функцій, розроблено соціально-економічну модель регіону. Систематизовано регіональні чинники забезпечення добробуту населення. На основі кореляційно-регресійного аналізу визначено, що найбільш позитивно на рівень життя населення регіонів, який характеризувався показником середньодушових сукупних витрат у співвідношенні до прожиткового мінімуму, впливають розвиток малого підприємництва та рівень урбанізації (частка міського населення). Зайнятість також є вагомим чинником зростання добробуту, однак за умови, що рівень зайнятості буде перевищувати 51,8 %. Зростання економічного навантаження на працівника знижує рівень добробуту. У 2006 р. виявлено негативний, а у 2010 р. слабкий позитивний вплив заробітної плати на рівень середньодушових сукупних витрат, що обумовлено її низьким рівнем та скороченням її частки в сукупних доходах домогосподарств.

Ключові слова: регіон, регіональна система, добробут, функції регіону, рівень життя, зайнятість, соціальна сфера.

Постановка проблеми та стан її вивчення. На сучасному етапі посилюється роль регіонів у забезпеченні економічного розвитку та соціального прогресу країни. Об'єктивною основою регіоналізації є необхідність більш ефективного використання наявних ресурсів територій, а також вирішення їх соціально-економічних проблем. Регіон має значні можливості впливу на умови життєдіяльності населення та формування певного рівня добробуту. Однак в Україні існують суттєві відмінності в умовах та потенціалі розвитку регіонів, що позначається на рівні життя населення регіонів та його соціальному самопочутті.

Регіональний розвиток в останні десятиліття знаходиться в полі зору багатьох відомих учених світу. В Україні проблеми регіонального розвитку були предметом дослідження багатьох науковців. У публікаціях М. Чумаченка й Л. Кузьменко досліджувалися сутнісні характеристики регіону та його економічний розвиток [1, 2]. У роботі львівських дослідників М. Долішнього, С. Злупка, Л. Семів використовується системний підхід у дослідженні регіону [3]. У роботах О. Амоші, В. Антонюк, Л. Побурко, Ю. Чернецького досліджуються соціальні аспекти розвитку регіонів [4-6]. У той же час недостатньо досліджена роль регіонів у забезпеченні соціального розвитку, підвищенні добробуту населення. Важливою є конкретизація функцій регіону та дослідження його як складної соціально-економічної системи, яка має пріоритетне значення в забезпеченні гідного рівня життя.

Мета статті полягає в системному аналізі регіону як складної соціально-економічної системи, визначенні його ролі в забезпеченні добробуту населення.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі відбувається посилення ролі регіонів у забез-

печенні соціально-економічного розвитку. Регіоналізація соціального й економічного життя - це об'єктивно обумовлений процес підвищення ролі регіональних утворень у функціонуванні суспільства, перенесення акцентів у суспільній життєдіяльності індивідів і спільнот на ту її частину, що проходить у межах регіонів [6, с. 86-88].

Для досягнення мети дослідження важливо уточнити поняття "регіон", оскільки існує безліч підходів до його визначення. Як відзначав М. Г. Чумаченко, поняття "регіон" носить дискусійний характер і залежить від підходу дослідників. На його думку, соціально-економічний регіон можна визначити як частину території держави, виділену за сукупністю різних ознак в адміністративну одиницю, що свідомо направляється й координується для досягнення цілей суспільного розвитку й запобігання дії руйнівних або негативних зовнішніх сил [1, с. 16].

Л. Кузьменко вважає, що при визначенні регіону доцільно застосовувати поняття "система", оскільки він об'єднує різноманітні підсистеми (природні ресурси, господарсько-економічні, соціальні) зі стійкими зв'язками [2, с. 13]. Дослідниця вказує на наявність таких ознак регіону: територіально-виробничої структури, функціонально-просторового середовища, відносної самостійності господарювання та можливості отримання кінцевої продукції, наявності регіонального ринку, регіональної інфраструктури, можливостей соціального розвитку та співробітництва з іншими регіонами [2, с. 14-15].

Представники львівської наукової школи Інституту регіональних досліджень вважають, що термін "регіон" є багатозначним. Він може застосовуватися для позначення будь-яких територій за розміром і з будь-яких дослідницьких позицій - етнічних, демографічних, військових, економічних тощо. При цьому вони вважають, що в системі національної статисти-

№ 2 (122) березень-квітень 2013 р.

ки України терміном "регіон" слід ідентифікувати адміністративно-територіальну одиницю України - область, район, населений пункт (надалі адміністративно-територіальні одиниці), а також об'єднання адміністративно-територіальних одиниць або частку адміністративно-територіальної одиниці як територію:

що вивчається за спільними ознаками (економічними, соціальними, політичними, екологічними, промисловими та ін.);

на якій здійснюється (може здійснюватися) статистичний облік подій, явищ і процесів;

для якої проводиться (може проводитися) планування певних спільних дій щодо її функціонування та розвитку [3, с. 18-19].

Ряд дослідників відмічають такі характерні риси регіону, як єдність та відносна самостійність його соціально-економічного комплексу із завершеним циклом відтворення й "цілісністю відтворювального процесу" [7, с. 9].

Вітчизняні фахівці з регіоналістики обґрунтовують, що регіони є не просто адміністративно-територіальними утвореннями, а цілісними регіональними суспільними системами (РСС), де забезпечується просторова концентрація й діяльність людських, економічних, технічних, соціальних, інформаційних і природних ресурсів [3, с. 27]. Регіон має внутрішню структуру, що складається з територіальної системи розселення (міста, району, села, що входять до РСС); економічної системи (виробничої, транспортної, фінансової, інноваційної, туристично-інфраструктурної); соціальної системи (освітньої, медичної, трудової, соціокультурної); екологічної системи (соціо-природної, природоохоронної, екогенологічної), регіональної системи управління (інституційної; інформаційної) [6, с. 22].

Узагальнюючи різноманітні підходи та характеристики регіону, можна визначити характерні ознаки цього утворення:

це просторове соціально-економічне утворення, яке охоплює окрему територію й об'єднане сукупністю економічних і соціальних зв'язків та системою ринкових відносин;

межі утворення визначаються адміністративним поділом території державного підпорядкування;

він є невід'ємною частиною цілісної економічної, соціальної, адміністративної системи країни, виокремленої в результаті суспільного поділу праці та адміністративно-територіального устрою держави;

регіон - це відносно відособлена самостійна соціально-економічна система, яка забезпечує відтворення його економічного та соціального потенціалу;

це складна господарська й соціальна система регіону, яка включає такі підсистеми: природно-ресурсну (землю, водоймища, запаси корисних копалин тощо); виробничу (галузі, підприємства різних сфер економічної діяльності); соціальну (населення, його кількісні та якісні характеристики, трудовий потенціал, соціальну інфраструктуру); адміністративну (сукупність органів регіонального управління).

За авторським визначенням: регіон - це відносно відокремлена в межах держави територіальна господарсько-економічна та демосоціальна система, сформована на основі суспільного поділу праці, певної системи розселення населення та адміністративно-територіального поділу країни, у межах якої забезпечується відтворення соціально-економічного потенціалу та створюються необхідні умови для життєдіяльності населення певної території.

На сучасному етапі на території України сформо-

вано 27 відокремлених адміністративних територій - 24 області, 2 міста (Київ і Севастополь) та АР Крим, які складають основні регіони країни. Такий розподіл обумовлено природними, географічними, економічними, історичними та іншими чинниками. Вони формують специфічні особливості кожного регіону та його місце в загальнодержавному розподілі праці, системі економічних і соціальних зв'язків.

Основною метою регіонального розвитку є забезпечення розширеного відтворення соціально-економічної системи регіону та створення сприятливих умов життєдіяльності населення.

Дослідники регіональної економіки відзначають, що регіон виконує низку важливих функцій. Г. Гутман, О. Звягінцев до переліку функцій регіональної економіки відносять господарську функцію, яка своїм впливом повинна забезпечити досягнення стало економічного зростання, ефективне використання виробничого та наукового потенціалу, створення в регіоні необхідної ринкової кон'юнктури й конкуренції, а також його інвестиційної привабливості. Вони також відзначають демографічну функцію регіону, яка забезпечує відтворення населення й формування трудового потенціалу регіону; екологічну функцію регіональної економіки й соціально-побутову [8, с. 16-17]. Інші дослідники вказують на такі функції регіону, як формування попиту й пропозиції, спеціалізації, регіональної активності, регіонального управління. Не з усіма ними можна погодитися. Наведений перелік функцій є недостатньо повним, оскільки не охоплює забезпечення життєдіяльності населення, територіальної організації соціально-економічного життя, тому доцільно доповнити функції та викласти їх більш системно. Уважаємо, що регіон у соціально-економічній системі держави виконує такі функції:

просторово-організаційну, сутність якої пов'язана з організацією життєдіяльності населення на певній території й проявляється в розселенні людей та розміщенні певних видів діяльності, налагодженні економічних, соціальних зв'язків;

господарсько-економічну, яка пов'язана з використанням ресурсів, організацією виробничої діяльності, реалізацією продукції, отриманням доходу тощо. Господарсько-економічна діяльність опосередковується ринковими відносинами, товарно-грошовим обігом, тому для реалізації цієї функції важливим є розвиток торгівлі, фінансово-кредитної та страхової системи;

соціально-економічну, сутність якої полягає в забезпеченні певного рівня життя населення та створенні умов для його відтворення, людського розвитку та підвищенні його якісних параметрів, формування сприятливого соціального середовища;

природно-екологічну, яка спрямована на забезпечення природної рівноваги території, вирішення екологічних проблем та вдосконалення якості навколишнього середовища, створення умов для формування самовідновлювальної регіональної екосистеми;

регіонального управління, яке забезпечує функціонування економічної та соціальної системи регіону як цілісного організму, вибір напрямків розвитку, вирішення виникаючих проблем, інтеграцію регіону в соціально-економічну систему держави. Управління регіональними системами здійснюється як регіональними, так і державними органами влади.

Регіон має важливе значення для забезпечення соціального розвитку. У рамках регіону соціальний розвиток здійснюється переважно під впливом низ-

ки локально-регіональних чинників: природно-географічних; виробничих; історико-культурних; етнічних; духовно-релігійних; суспільно-громадських; соціально-побутових. Вони значною мірою формують певні стандарти життя.

Головною соціально-економічною метою регіонального розвитку є підвищення добробуту населення. На основі проведеного дослідження розроблено модель регіону як складної соціально-економічної системи (рис. 1).

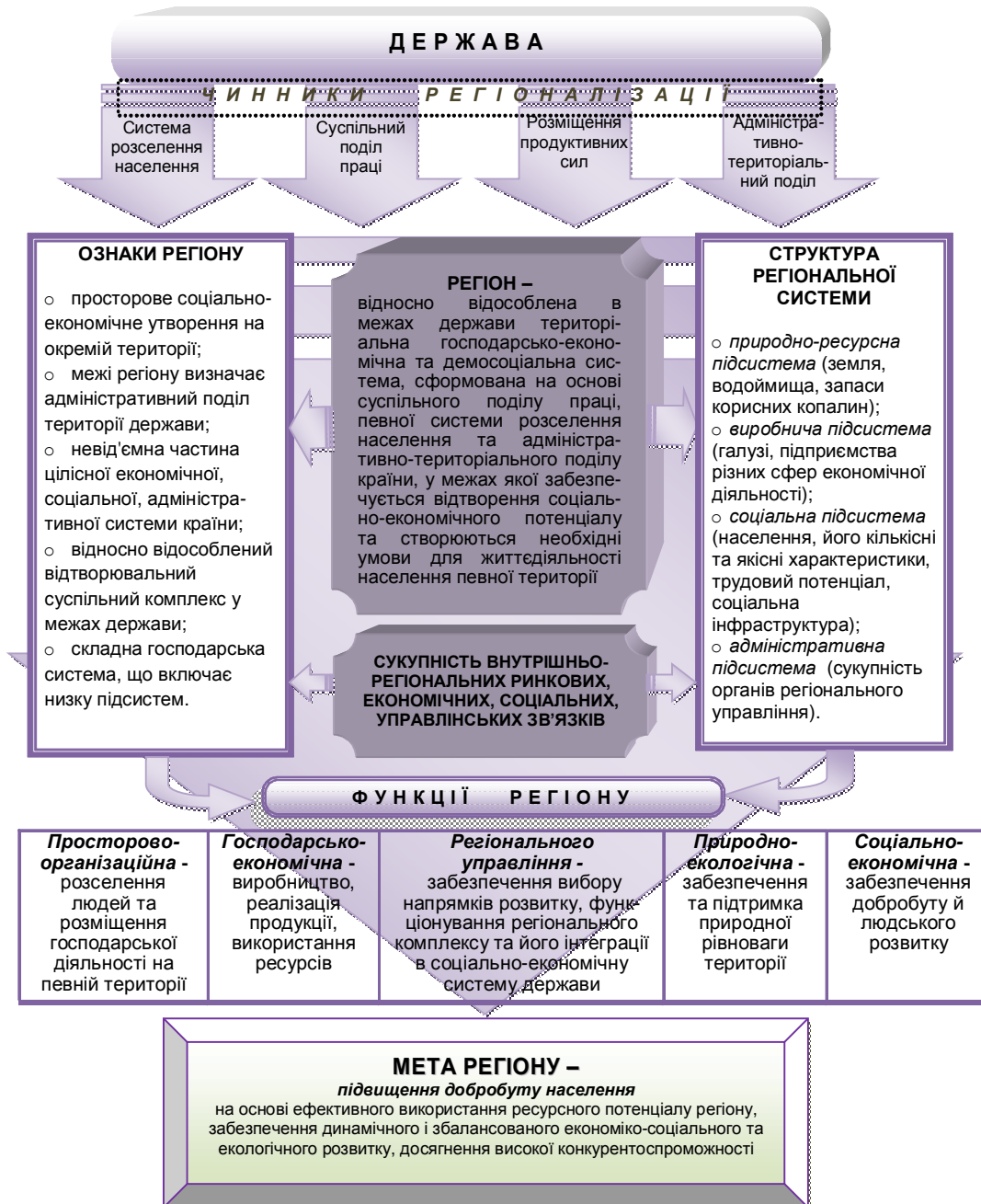

Рис. 1. Модель регіону як складної соціально-економічної системи.

На сучасному етапі регіон має велике значення в соціальному розвитку та забезпеченні добробуту. У формуванні рівня життя важливу роль відіграють демографічні процеси, природно-кліматичні умови, економічний розвиток. Розвиток економіки регіону формує підґрунтя добробуту. Обсяги виробництва товарів і послуг, рівень ефективності підприємств, їх технічної оснащеності, обумовлюють рівень зайнятості економічно активного населення, розмір оплати, обсяги надходжень коштів у регіональні бюджети.

При цьому основне значення належить соці-

альній сфері та соціальній політиці регіону. Соціальна сфера - це сукупність галузей, підприємств, організацій, які безпосередньо визначають рівень та спосіб життя населення, його споживання й добробут. До соціальної сфери відносяться галузі та підприємства сфери послуг - освіти, культури, охорони здоров'я, соціального забезпечення, фізичної культури, громадського харчування, комунального обслуговування, пасажирського транспорту та зв'язку [4, с. 61]. Процеси, які опосередковують забезпечення потреб, зайнятість, формування доходів населення, розвиток соціальної інфраструк-

тури мають переважно територіальну форму організації.

Соціальна сфера регіону охоплює всі сторони життєдіяльності, що обумовлює її важливу роль у підвищенні добробуту населення. По-перше, вона забезпечує виробництво численних соціальних продуктів, таких як різноманітні послуги освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення, послуги, які сприяють культурному й фізичному розвитку людини, відновленню її життєвих сил. Значна частка виробництва соціальних продуктів фінансується з державного бюджету та надходить до споживача не через ринкову систему, чим забезпечується доступ до них усіх верств населення та сприяє соціальному вирівнюванню.

По-друге, ця сфера пов'язана з розвитком знань, інформації, соціальних, культурних, духовних традицій. Вона формує норми та принципи поведінки людини, системи різноманітних соціальних зв'язків та соціальних груп. Таким чином, вона забезпечує формування людського й соціального капіталу регіонів.

По-третє, широке коло установ та закладів соціальної сфери пов'язані із соціальним захистом людини від різноманітних загроз та ризиків та із соціальним забезпеченням тих верств населення, які мають проблеми.

Забезпечення соціального та людського розвитку регіону, регулювання соціальної сфери здійснюється за допомогою соціальної політики. Соціаль-

на політика в прикладному, практичному значенні (контексті) - це сукупність (система) конкретних заходів, спрямованих на життєзабезпечення населення. У широкому розумінні соціальна політика - це система взаємовідносин і взаємодій між соціальними групами, соціальними верствами суспільства, у центрі яких і головна їх кінцева мета - людина, її добробут, соціальний захист і соціальний розвиток, життєзабезпечення й соціальна безпека населення в цілому [9, с. 43].

Соціальна політика формується на державному та регіональному рівнях. У забезпеченні рівня життя населення особливу роль відіграє регіональна соціальна політика. Це обумовлено тим, що саме на регіональному рівні формується більша частина фінансових ресурсів, які спрямовуються на розвиток загальної й професійної освіти, охорони здоров'я, культури, житлово-комунального господарства, інших галузей соціальної сфери. Соціальна політика регіонів формується з урахуванням тих проблем і потреб, які є пріоритетними на конкретному адміністративно-територіальному просторі. Задоволення соціальних потреб населення переважно здійснюють ті підприємства й заклади соціальної сфери, які розташовані в цьому регіоні. Найбільшою мірою це стосується закладів системи загальної освіти, охорони здоров'я, житлово-комунального сектора, громадського транспорту та зв'язку [4, с. 62].

Соціальна політика держави й регіонів здійснюється через реалізацію певних соціальних програм,

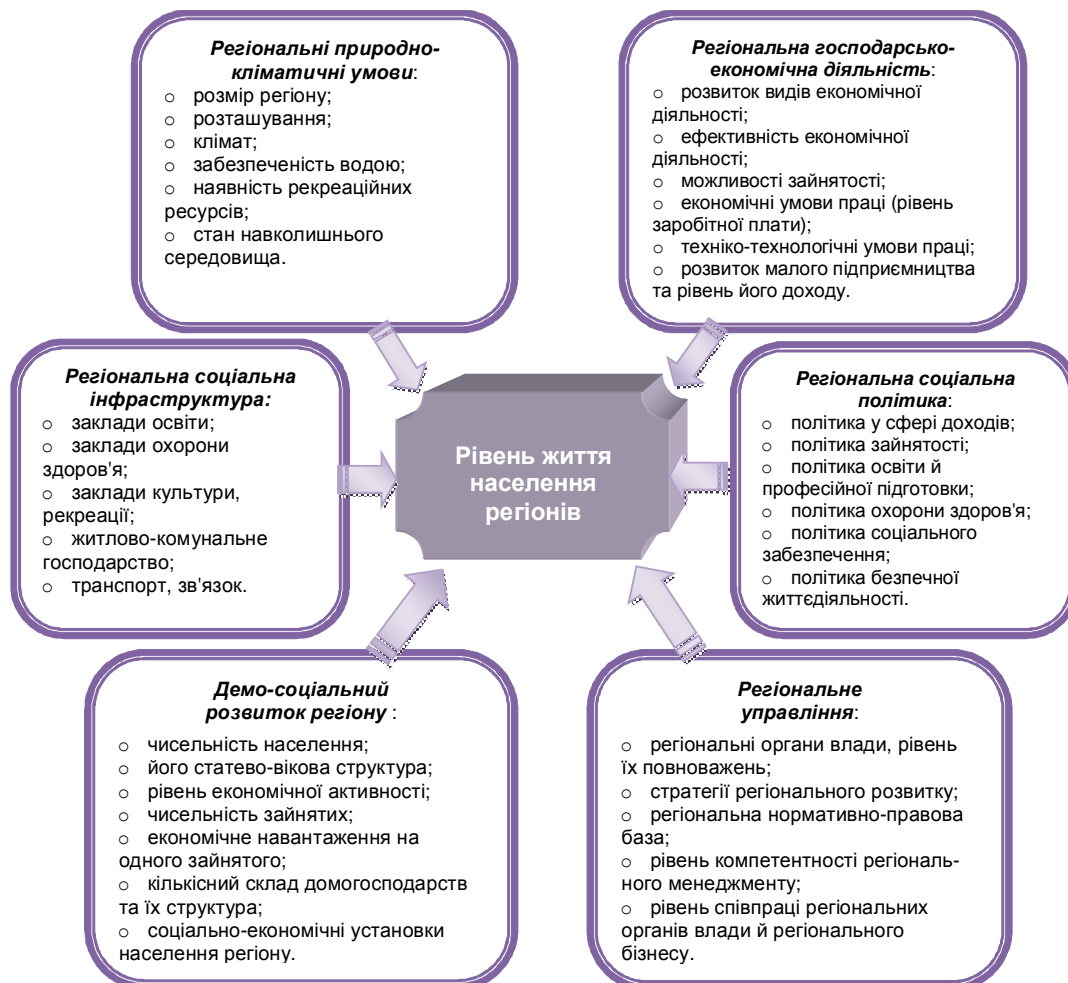

Рис. 2. Регіональні чинники формування рівня життя населення регіонів (розроблено автором).

підтримку доходів, забезпечення зайнятості, соціально-економічний захист та забезпечення, розвиток галузей соціальної сфери. Саме на регіональному рівні є значні можливості впливати на рівень та динаміку доходів, споживання, соціально-побутові умови життєдіяльності, що безпосередньо визначає рівень та якість життя.

Систематизацію регіональних чинників впливу на рівень життя населення наведено на рис. 2, який відображає складні процеси забезпечення добробуту.

У рамках нашого дослідження неможливо дослідити вплив усіх визначених чинників на рівень життя, тим більше, що статистика надає обмежений перелік показників регіонального розвитку, які б можна було залучити до аналізу. Ми використали сім показників економічного, соціально-економічного та демографічного характеру, які, за авторською гіпотезою, здійснюють значний вплив на рівень доходів населення регіону, а саме:

- регіональний рівень зайнятості (X_1);
- регіональний рівень заробітної плати (X_2);
- середній розмір домогосподарств (X_3);
- наявність у домогосподарств дітей, що визначається показником частки домогосподарств регіонів із дітьми до 18 років (X_4);
- коефіцієнт економічного навантаження на працюючого члена домогосподарства (X_5);
- рівень розвитку підприємництва, що виражається показником кількості малих підприємств у розрахунку на 10 тис. наявного населення (X_6);
- рівень урбанізації регіонів, який характеризується часткою міського населення в загальній чисельності наявного населення (X_7).

Результативним чинником (Y), який визначає досягнутий рівень життя населення, було обрано коефіцієнт співвідношення середньодушових сукупних витрат (СДСВ) до прожиткового мінімуму (ПМ). У таблиці 1 наведено вихідні дані для оцінки залежності між обраними показниками, де показники X , Y характеризують 2006 р., а показники X^1 , Y^1 - значення 2010 року.

Дослідження взаємозв'язку обраних результативних факторних чинників здійснено на основі парних та множинних регресій. Результати протоколів парних регресій представлено в таблиці 2.

За всіма наведеними рівняннями відносна похибка апроксимації ($\varepsilon_{\text{відн}}$) складає менше 15 %, що вказує на їх статистичну точність. У той же час статистична значущість (достовірність) за критерієм Фішера - Снедекора (F-критерій) не підтвердилася для рівнянь 5-8, отже, середній розмір домогосподарств (X_3) та їх частка з дітьми (X_4) не суттєво впливають на рівень витрат. Усі інші чинники мають суттєвий вплив на рівень середньодушових витрат.

Рівень зайнятості суттєво впливає на рівень середньодушових витрат, і цей вплив посилюється, про що свідчить зростання коефіцієнту детермінації (рівняння 1 і 2). При цьому необхідно відзначити, що залежність, яка склалася станом на 2010 р., має точку екстремуму ($X_{\text{екстр.мін}} = 51,8 \%$), яка означає, що лише при рівні зайнятості більше, ніж 51,8 %, коефіцієнт співвідношення СДСВ до ПМ буде прискорено зростати зі збільшенням рівня зайнятості. Усереднений коефіцієнт еластичності показує, що кожний відсоток приросту рівня зайнятості супровод-

жується приростом співвідношення СДСВ до ПМ на 1,06 %.

Заробітна плата також є вагомим чинником, що визначає регіональні досягнення в рівні життя населення. Як свідчать коефіцієнти детермінації в рівняннях 2006 і 2010 рр., вона більше ніж на 50 % визначає регіональні рівні співвідношення середньодушових сукупних витрат до прожиткового мінімуму.

Дуже важливим чинником є коефіцієнт економічного навантаження на працюючого члена домогосподарства. Він ураховує кількість утриманців домогосподарств, до яких в основному відносяться діти. Виявлено зворотню залежність, у 2006 р. зростання на 1 % коефіцієнта економічного навантаження в середньому супроводжується зниженням на 1,14 % співвідношення між сукупними середньодушовими витратами та прожитковим мінімумом, що характеризує зростання бідності. Станом на 2010 р. залежність дещо зменшується, однак залишається значною, парний коефіцієнт детермінації складає 0,46. Зіставлення обох коефіцієнтів показує, що в тих регіонах, де коефіцієнт економічного навантаження високий, рівень середньодушових сукупних витрат є низьким (Вінницька, Волинська, Житомирська, Рівненська, Тернопільська області).

Значний вплив на рівень життя здійснює розвиток малого підприємництва, що забезпечує населенню не лише підприємницький прибуток, але й робочі місця. Розвиток малого підприємництва супроводжується зростанням співвідношення середньодушових витрат до прожиткового мінімуму - еластичність склалася на рівні 0,284 % (2006 р.) та 0,204 % (2010 р.).

Вагомим чинником є рівень урбанізації, що визначався часткою міського населення. Коефіцієнт детермінації парних регресій обох років дослідження перевищував 0,5, що вказує на наявність суттєвої залежності між досліджуваними змінними. У містах створюються кращі умови зайнятості, формується більш високий попит на висококваліфіковану робочу силу та більш висока заробітна плата, що позитивно впливає на рівень життя. Зростання частки міського населення в чисельності населення регіону на 1 % обумовлює зростання співвідношення СДСВ до ПМ на 0,345 % за умови, що частка міського населення в регіоні перевищує 45 %. Сукупний вплив досліджуваних чинників характеризується такими рівняннями:

$$Y_{1xi} = 1,377 + 0,004 * X_1 - 0,469 * X_2 - 0,224 * X_5 + 0,005 * X_6 + 0,003 * X_7, \quad (15)$$

$$D_{\text{ухі}} = 0,736; F_p = 11,7, \varepsilon_{\text{відн}} = 7,4 \%$$

$$Y_{2xi} = 0,308 + 0,016 * X_1 - 0,027 * X_2 - 0,072 * X_5 + 0,002 * X_6 + 0,005 * X_7, \quad (16)$$

$$D_{\text{ухі}} = 0,678; F_p = 9,201, \varepsilon_{\text{відн}} = 6,0 \%$$

Наведені значення параметрів рівнянь (15) та (16) свідчать, що при сумісній оцінці вплив обраних чинників на 70 % обумовлює динаміку середньодушових витрат. Напрямок впливу чинника X_2 (заробітна плата) носить зворотний характер, що обумовлено низьким рівнем оплати праці та тим, що в структурі сукупних доходів її частка знижується.

Для ранжування впливу чинників розраховано стандартизоване рівняння регресії (17) і (18):

$$Y_{1x} = 0,048 * X_1 - 0,442 * X_2 - 0,294 * X_5 + 0,873 * X_6 + 0,234 * X_7, \quad (17)$$

№ 2 (122) березень-квітень 2013 р.

Таблиця 1. - Вихідні дані для виявлення взаємозв'язку із рівнем витрат населення регіонів та окремими соціально-економічними чинниками*

Регіони	Коефіцієнт співвідношення СДСВ до ПМ		Рівень зайнятості		Рівень заробітної плати		Середній розмір домогосподарств		Частка домогосподарств із дітьми		Коефіцієнт економічного навантаження		Кількість малих підприємств на 10 тис. населення		Частка міського населення у загальній чисельності наявного населення	
	У	У ¹	Х ₁	Х ₁ ¹	Х ₂	Х ₂ ¹	Х ₃	Х ₃ ¹	Х ₄	Х ₄ ¹	Х ₅	Х ₅ ¹	Х ₆	Х ₆ ¹	Х ₇	Х ₇ ¹
	2006	2010	2006	2010	2006	2010	2006	2010	2006	2010	2006	2010	2006	2010	2006	2010
АРК	1,06	1,36	59,0	60,5	952	1991	2,61	2,6	36,7	36,7	2,09	2,06	82	61	63,0	62,8
Вінницька	1,21	1,39	57,7	57,5	793	1782	2,52	2,5	34,8	35,3	2,6	2,68	49	35	48,2	49,6
Волинська	0,86	1,18	57,6	58,2	773	1692	3,01	3,01	48,8	48,4	2,78	2,68	49	39	50,9	51,8
Дніпропетровська	1,22	1,40	58,9	60,3	1139	2369	2,44	2,42	34,5	34,4	2,15	2,09	68	56	83,4	83,5
Донецька	1,18	1,50	59,2	58,3	1202	2549	2,47	2,45	35,1	35,3	2,1	2,09	61	47	90,4	90,5
Житомирська	1,11	1,34	57,9	59,5	793	1785	2,57	2,53	37,3	38,0	2,43	2,65	49	39	57,0	58
Закарпатська	1,08	1,23	59	57,7	868	1846	3,41	3,43	52,8	53,8	2,21	2,27	64	34	37,1	37,2
Запорізька	1,14	1,47	58,6	59,5	1091	2187	2,51	2,50	35,9	35,6	2,19	2,22	69	59	76,4	76,9
Івано-Франківська	1,17	1,30	51,5	52,3	923	1927	3,01	3,00	47,3	47,1	2,24	2,43	57	49	42,7	43,3
Київська	1,05	1,41	58,8	58,6	1058	2295	2,64	2,64	37	37,5	2,36	2,24	70	65	60,0	61,3
Кіровоградська	1,11	1,21	57,1	56,9	819	1815	2,37	2,33	32,7	33,0	2,7	2,48	56	38	61,2	61,9
Луганська	0,99	1,47	55,8	57,1	1022	2271	2,41	2,39	35,2	36,2	2,26	2,18	49	37	86,5	86,7
Львівська	1,11	1,26	56,1	58,0	923	1941	3,04	3,03	45,0	45,2	2,42	2,37	72	70	60,3	60,8
Миколаївська	1,39	1,54	57,7	59,1	955	2122	2,6	2,59	39,0	39,4	2,22	2,1	72	58	67,3	67,7
Одеська	1,06	1,47	56,2	57,5	966	2046	2,66	2,65	39,8	39,2	2,48	2,22	74	69	66,2	66,8
Полтавська	1,15	1,39	58,6	57,3	961	2102	2,43	2,41	33,2	32,9	2,42	2,24	57	46	60,1	61,1
Рівненська	1,04	1,21	55,7	56,7	888	1960	2,99	3,00	47,2	47,5	2,3	2,56	45	36	47,4	47,8
Сумська	1,06	1,39	57,9	56,0	857	1868	2,5	2,48	33,8	34,8	2,5	2,33	52	36	66,3	67,4
Тернопільська	0,99	1,18	51,1	54,2	727	1659	2,98	2,96	46,4	46,9	3,08	2,81	42	34	43,0	43,8
Харківська	1,17	1,43	58,8	59,3	974	2060	2,48	2,46	33,8	33,7	2,03	2,01	75	76	79,5	80
Херсонська	1,06	1,20	58,3	58,9	800	1733	2,65	2,64	37,3	37,0	2,4	2,29	60	42	61,1	61,2
Хмельницька	1,14	1,36	57,9	59,1	792	1786	2,67	2,65	39,0	39,4	2,53	2,8	49	37	53,1	54,8
Черкаська	1,23	1,68	57,4	58,4	846	1835	2,43	2,40	35,2	34,7	2,33	2,38	48	43	55,2	56,1
Чернівецька	1,10	1,30	58,4	57,4	819	1772	2,9	2,90	51,5	51,2	2,3	2,19	49	47	41,3	42,1
Чернігівська	1,13	1,53	58,4	59,2	790	1711	2,38	2,35	34,3	34,1	2,42	2,25	47	37	60,8	62,8
м. Київ	1,95	2,12	63,6	63,6	1729	3431	2,52	2,57	34,1	34,3	1,82	1,9	240	250	100	100
м. Севастополь	1,63	1,91	61,4	62,0	1005	2167	2,45	2,48	37,0	35,7	1,78	1,97	77	69	94,0	93,8

*Розраховано на основі джерел [10-13].

Таблиця 2. - Результат протоколів парних регресій залежності рівня середньодушових витрат населення регіонів від досліджуваних чинників

Факторні чинники, рік дослідження	Рівняння парної регресії та його номер	Коефіцієнт детермінації	F-критерій, відносна помилка апроксимації, %	Аналітичні характеристики регресійних моделей	
				Точка екстремуму	Коефіцієнт еластичності, %
1. Рівень зайнятості (X ₁)					
2006	$y = 0,147 \cdot \exp(0,36X_1)$ (1)	0,382	15,47; 9,2	-	20,8
2010	$y = 29,146 - 1,023 \cdot X_1 + 0,009 \cdot X_1^2$ (2)	0,620	19,6; 0,8	$X_{1 \text{ екстр}}^1 = 51,8 \%$	1,06
2. Рівень заробітної плати (X ₂)					
2006	$y = 1,428 - 0,001 \cdot X_2 + 0,000 \cdot X_2^2$ (3)	0,586	16,97; 7,6	$X_{2 \text{ екстр}} = 714,3$ грн	0,26
2010	$y = 1/(1,073 - 0,000 \cdot X_2^2)$ (4)	0,536	28,9; 6,9		
3. Середній розмір домогосподарств (X ₃)					
2006	$y = 0,426 + 1,938/X_3$ (5)	0,101	2,8; 9,7		
2010	$y = 2,371 - 0,361 \cdot X_3^1$ (6)	0,210	6,6; 7,8		
4. Частка домогосподарств з дітьми (X ₄)					
2006	$y = 2,847 - 0,461 \cdot \ln(X_4)$ (7)	0,103	2,87; 9,9		
2010	$y = 4,077 - 0,728 \cdot \ln(X_4^1)$ (8)	0,247	8,2; 8,1		
5. Коефіцієнт економічного навантаження (X ₅)					
2006	$y = 6,417 - 3,969 \cdot X_5 + 0,727 \cdot X_5^2$ (9)	0,609	18,7; 8,6	$X_{5 \text{ екстр}} = 2,54$	-1,14
2010	$y = 1/(0,981 - 2,567 \cdot \exp(-X_5^1))$ (10)	0,460	21,3; 7,7		
6. Кількість малих підприємств на 10 тис. населення (X ₆)					
2006	$y = 0,837 + 0,005 \cdot X_6 - 0,000 \cdot X_6^2$ (11)	0,634	20,8; 7,8	$X_{6 \text{ екстр}} = 2500$ ед.	0,284
2010	$y = 1,123 + 0,006 \cdot X_6^1 - 0,000 \cdot X_6^2$ (12)	0,524	13,2; 7,8	$X_{6 \text{ екстр}}^1 = 288$	0,204
7. Частка міського населення (X ₇)					
2006	$y = 2,001 - 0,034 \cdot X_7 + 0,000 \cdot X_7^2$ (13)	0,538	14; 8,8	$X_{1 \text{ екстр}} = 55,3$	0,312
2010	$y = 1,693 - 0,018 \cdot X_7^1 + 0,000 \cdot X_7^2$ (14)	0,563	17,7; 7,3	$X_{7 \text{ екстр}}^1 = 45,0$	0,345

$$Y_{2x} = 0,163 \cdot X_1 - 0,045 \cdot X_2 - 0,072 \cdot X_5 + 0,381 \cdot X_6 + 0,386 \cdot X_7, \quad (18)$$

Перше місце за силою впливу у 2006 р. посідав чинник X₆ (рівень розвитку малого підприємництва), цей чинник поділяє 1-2 місця в розрахунках 2010 р. У 2006 р. друге місце (зі зворотним напрямком зв'язку) займала заробітна плата. Третю-четверту позицію у 2006 р. поділяють чинники X₅ - коефіцієнт економічного навантаження та X₇ - частка міського населення. За розрахунками для 2010 р. найбільший вплив справляють два останніх чинники. Спостерігається зворотна залежність вагомості впливу між рівнем зайнятості та рівнем економічного навантаження: низький вплив зайнятості корелюється з високим впливом економічного навантаження (2006 р.) і навпаки (2010 р.).

На основі проведеного кореляційно-регресійного аналізу можна зробити висновки:

на рівень співвідношення середньодушових сукупних витрат населення регіонів до прожиткового мінімуму найбільший вплив здійснюють розвиток малого підприємництва, рівень зайнятості, заробітної плати, рівень економічного навантаження на працюючого члена суспільства. Вагоме значення має також показник частки міського населення;

у сукупності відзначені чинники майже на 70 % забезпечують динаміку співвідношення між СДСВ і ПМ. При цьому позитивний вплив забезпечує зростання зайнятості, малого підприємництва та урбані-

зації. У 2006 р. виявлено негативний вплив, а у 2010 р. слабкий позитивний вплив заробітної плати. Це свідчить про те, що сучасний низький рівень заробітної плати не є вагомим чинником у підвищенні рівня середньодушових сукупних витрат, а отже, і добробуту населення.

Висновки

1. Дослідження показало, що в межах регіону формується низка чинників, які визначають добробут населення. На сучасному етапі найбільш позитивно на добробут населення впливає розвиток малого підприємництва, яке забезпечує підприємницький дохід та створює робочі місця. Вагомим є також вплив процесів урбанізації. Зростання частки міського населення сприяє зростанню середньодушових сукупних витрат, оскільки в містах кращі можливості та умови зайнятості. Коефіцієнт економічного навантаження на працюючого члена домогосподарства вагомо впливає на рівень витрат, оскільки в непрацюючих членів доходи або відсутні, або невисокі. Виявлено, що заробітна плата несуттєво впливає на рівень витрат, а у 2006 р. її вплив був зворотнім. Це може пояснюватися зниженням частки зарплати в сукупних доходах населення.

2. Державна політика регіонального розвитку має бути спрямована на підвищення життєвого рівня населення, забезпечення його гідних параметрів. Це можливо шляхом:

забезпечення розвитку та підвищення ефективності регіональної економіки, накопиченого вироб-

ничого потенціалу, що підвищує рівень зайнятості й заробітної плати. Важливим є заохочення роботодавців до підвищення заробітної плати;

стимулювання розвитку малого підприємництва регіону та створення умов для його ефективної діяльності;

стимулювання підвищення економічної активності населення та рівня зайнятості, що сприятиме зниженню економічного навантаження на працюючих;

підвищення рівня соціального забезпечення та соціальної підтримки в регіонах малозабезпечених сімей, особливо сімей із дітьми;

удосконалення системи стратегічного та поточного регіонального управління, розробки та реалізації регіональних програм, спрямованих на зростання добробуту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Чумаченко Н. Г. Очерки по экономике региона / Н. Г. Чумаченко. - К. : Наук. думка, 1995. - 338 с.
2. Кузьменко Л. М. Управление функционированием и развитием экономики региона : [монография] / Л. М. Кузьменко. - Донецк, 2004. - 284 с.
3. Регіональні суспільні системи / [відп. ред. Л. К. Семів]. - Львів, 2007. - 496 с.
4. Людський капітал регіонів України в контексті інноваційного розвитку : [монографія] / В. П. Антонюк, О. І. Амоша, Л. Г. Мельцер та ін. - Донецьк, 2011. - 308 с.
5. Моніторингові оцінювання складних соціально-економічних явищ розвитку регіону / [відп. ред. Я. О. Побурко]. - Львів, 2006. - 306 с.
6. Чернецький Ю. А. Теоретична характеристика процесу регіоналізації соціального життя в Україні / Ю. А. Чернецький // Проблеми розвитку соціологічної теорії. Соціальні процеси в Україні. - К. : САУ, Ін-т соціології НАН України, 2004. - С. 86-88.
7. Добрынин А. И. Региональные пропорции воспроизводства / А. И. Добрынин. - Ленинград : Изд-во ЛГУ, 1977. - 127 с.
8. Гутман Г. В. Регион в формировании социального государства / Г. В. Гутман, О. П. Звягинцева, А. А. Мироедов. - М. : Финансы и статистика, 2005. - 160 с.
9. Балтачєєва Н. А. Теорія та практика формування і реалізації соціальної політики в Україні : [монографія] / Н. А. Балтачєєва. - Донецьк : ДонНУ, 2010. - 433 с.

10. Статистичний щорічник України за 2006 р. / [за ред. О. Г. Осауленка]. - К. : Вид-во "Консультант", 2007. - 549 с.

11. Статистичний щорічник України за 2010 р. / [за ред. О. Г. Осауленка]. - К. : Август Трейд, 2011. - 560 с.

12. Витрати і ресурси домогосподарств у 2006 р. (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України) : стат. зб. / Державний комітет статистики України. - К., 2007. - 370 с.

13. Витрати і ресурси домогосподарств України у 2010 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України) : стат. зб. / Державний комітет статистики України. - К., 2011. - 368 с.

REFERENCES

1. Chumachenko N. G. (1995), *Essays on the region's economy*, Naukova dumka, Kiev, 338 p. (rus).
2. Kuzmenko L. M. (2004), *Management of the performance and development of the economy of the region*, Donetsk, 284 p. (rus).
3. Semiv L. K. (2007), *Regional society systems*, Lviv, 496 p. (ukr).
4. Antonjuk V. P., Amosha O. I. & Meltser L. H. (2011), *Human capital of regions of Ukraine in the context of innovative development*, Donetsk, 308 p. (ukr).
5. Poburko Ya. O. (2006), *Estimating monitoring of the complex socio-economic phenomena development of the region*, Lviv, 306 p. (ukr).
6. Chernetskyi Yu. A. (2004), Theoretical description of the process of regionalization of social life in Ukraine, *Problemy rozvytku sotsiolohichnoi teorii. Sotsialni protsesy v Ukraini*, Kyiv, pp. 86-88 (ukr).
7. Dobrynin A. Y. (1977), *Regional proportions of the reproduction*, Lvov, 127 p. (rus).
8. Hutman G. V., Zviahyntseva O. P. & Myroedov A. A. (2005), *Region in the formation of a social country*, Moskva, 160 p. (rus).
9. Baltacheieva N. A. (2010), *Theory and practice of formation and implementation of social policy in Ukraine*, Donetskyi natsionalnyi universitet, 433 p. (ukr).
10. State Statistic Service of Ukraine (2007), *Statystychnyy shchorichnyk Ukrainy za 2006 r.*, Kyiv, 549 p. (ukr).
11. State Statistic Service of Ukraine (2011), *Statystychnyy shchorichnyk Ukrainy za 2010 r.*, Kyiv, 560 p. (ukr).
12. State Statistic Service of Ukraine (2007), *Vytraty i resursy domohospodarstv u 2006 r. (za danymy vybirkovoho obstezhennia umov zhyttia domohospodarstv Ukrainy)*, Kyiv, 370 p. (ukr).
13. State Statistic Service of Ukraine (2011), *Vytraty i resursy domohospodarstv Ukrainy u 2010 rotsi (za danymy vybirkovoho obstezhennia umov zhyttia domohospodarstv Ukrainy)*, Kyiv, 368 p. (ukr).

Tamara Borysenko

THE ROLE OF THE REGIONAL SYSTEM IN PROVIDING THE WELFARE OF THE POPULATION

The article is focused on specific definition of the region, its specific features, additionally, the socio-economic model of region was suggested. The author comes to the conclusion that region, performing expanse -organizational, domestic-economic, socio-economic, natural-ecological functions and function of the regional management, determines the parameters of the welfare of population. Significant impact on the level of welfare of population of regions of factors such as employment, wages, economic load on the workers, development of small entrepreneurship and level of urbanization, which in total on 70 % define regional differentiation of the ratio of average per capita aggregate expenditures to the minimum subsistence level, was identified on the basis of correlation- regression analysis. The development of small business and the specific weight of urban population in total population of the regions make the most positive effect on this indicator.

The author arrives to the conclusions: firstly, significant employment impact on the dynamics of average income per capita is reached when the level of employment exceeds the indicator of 51,8 %; the indicator of the economic burden on working people causes the opposite impact. It is determined that at the present stage wages do not have a positive impact on the level of per capita expenditure of population of regions (in 2006, the impact was negative, in 2010 - weakly positive), which is explained by its low level and reduction of its specific weight in the total income.

Key words: region, social development, decent standard of living.

© Т. Борисенко

Надійшла до редакції 25.02.2013

№ 2 (122) березень-квітень 2013 р.